

УДК 330.101.8

Дідух Сергій Мирославович

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки промисловості
Одеська національна академія харчових технологій*

Дидух Сергей Мирославович

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики промышленности
Одесская национальная академия пищевых технологий*

Didukh Serhii

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Industrial Economics
Odessa National Academy of Food Technologies*

**СТРАТЕГІЧНИЙ ВЕКТОР ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ
СУБ'ЄКТІВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ
СТРАТЕГИЧЕСКИЙ ВЕКТОР ИНКЛЮЗИВНОГО РАЗВИТИЯ
СУБЪЕКТОВ АГРОПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ СФЕРЫ
INCLUSIVE STRATEGIC VECTOR OF DEVELOPMENT OF THE
SUBJECT AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR**

Анотація. У статті проведено аналіз соціально-економічного контексту впровадження інклюзивної системи розвитку агропродовольчої сфери. Визначено стратегічні цілі інклюзивного розвитку на макrorівні, за яких кінцевою метою є створення суспільства спільного процвітання та добробуту. Показано, що впровадження принципів інклюзивності передбачає подолання окремих диспропорцій розвитку та нерівності в різних їх проявах.

Обґрунтовано, що для сучасного агропродовольчого сектору України найважливішим завданням є формування сфери зайнятості сільського населення. Визначено стратегічні напрямки інклюзивної трансформації України: соціальної, інфраструктурної, економічної та безпекової. Докладно проаналізовано складові економічного аспекту інклюзивного розвитку, які полягають у створенні можливості результативної підприємницької діяльності незалежно від місця проживання, тобто перш за все у створенні та підтримці підприємницької інфраструктури (логістики, банкінгу, Інтернету). Показано, що ключову роль при впровадженні інклюзивної системи розвитку відіграє наявність оптимальної законодавчо-нормативної бази щодо ведення бізнесу малими підприємствами.

Визначено оптимальний механізм взаємодії суб'єктів агропродовольчої сфери щодо розбудови інклюзивної економіки. Обґрунтовано, що в умовах інституційної слабкості держави функції щодо впровадження інклюзивних принципів повинні бути розподілені між державою, громадою та приватним капіталом. На основі проведеного аналізу представлено модель інклюзивної трансформації суб'єктів агропродовольчої сфери.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні прикладних інструментів впровадження інклюзивної системи розвитку агропродовольчої сфери із розподілом зон відповідальності між державними органами та приватними суб'єктами різних форм власності та масштабів діяльності.

Ключові слова: *інклюзія, інклюзивний розвиток, модель інклюзивного розвитку, суб'єкти агропродовольчої сфери, стратегічний вектор інклюзивного розвитку.*

Аннотация. В статье проведен анализ социально-экономического контекста внедрения инклюзивной системы развития агропродовольственной сферы. Определены стратегические цели инклюзивного развития на макроуровне, при которых конечной целью является создание общества всеобщего процветания и благополучия. Показано, что внедрение принципов инклюзивности предполагает преодоление отдельных диспропорций развития и неравенства в различных их проявлениях.

Обосновано, что для современного агропродовольственного сектора Украины важнейшей задачей является формирование сферы занятости сельского населения. Определены стратегические направления инклюзивного трансформации Украины: социальный, инфраструктурный, экономический и безопасностный. Подробно проанализированы составляющие экономического аспекта инклюзивного развития, которые заключаются в создании возможности результативной предпринимательской деятельности независимо от места жительства, то есть прежде всего в создании и поддержке предпринимательской инфраструктуры (логистики, банкинга, Интернета). Показано, что ключевую роль при внедрении инклюзивной системы развития играет наличие оптимальной законодательно-нормативной базы по ведению бизнеса малыми предприятиями.

Определен оптимальный механизм взаимодействия субъектов агропродовольственной сферы по развитию инклюзивного экономики. Обосновано, что в условиях институциональной слабости государства функции по внедрению инклюзивных принципов должны быть распределены между государством, обществом и частным капиталом. На основе проведенного анализа представлена модель инклюзивного трансформации субъектов агропродовольственной сферы.

Перспективы дальнейших исследований заключаются в обосновании прикладных инструментов внедрения инклюзивной системы развития агропродовольственной сферы с распределением зон ответственности между государственными органами и частными субъектами различных форм собственности и масштабов деятельности.

Ключевые слова: *инклюзия, инклюзивное развитие, модель инклюзивного развития, субъекты агропродовольственной сферы, стратегический вектор инклюзивного развития.*

Summary. *The article analyzes the socio-economic context of the implementation of an inclusive system of agri-food development. The strategic goals of inclusive development at the macro level have been identified, according to which the ultimate goal is to create a society of common prosperity and well-being. It is shown that the implementation of the principles of inclusiveness involves overcoming certain disparities in development and inequality in their various manifestations.*

It is substantiated that for the modern agri-food sector of Ukraine the most important task is to form the sphere of employment of the rural population. The strategic directions of inclusive transformation of Ukraine are determined: social, infrastructural, economic and security. The components of the economic aspect of inclusive development are analyzed in detail, which are to create opportunities for effective business activities regardless of place of residence, which is primarily to create and maintain business infrastructure (logistics, banking, Internet). It is shown that the key role in the implementation of an inclusive development system is played by the availability of an optimal legal and regulatory framework for doing business by small businesses.

The optimal mechanism of interaction of subjects of agro-food sphere concerning development of inclusive economy is defined. It is substantiated that in the conditions of institutional weakness of the state the functions on

introduction of inclusive principles should be distributed between the state, community and private capital. On the basis of the conducted analysis the model of inclusive transformation of subjects of agro-food sphere is carried out.

Prospects for further research are to substantiate the applied tools for the implementation of an inclusive system of agri-food development with the distribution of areas of responsibility between public authorities and private entities of different forms of ownership and scale of activity.

Key words: *inclusion, inclusive development, model of inclusive development, subjects of agri-food sphere, strategic vector of inclusive development.*

Постановка проблеми. Для сучасної економічної системи характерна трансформація світоглядних засад та довгострокових цілей країн, регіонів та суб'єктів підприємницької діяльності. Прискорення економічного зростання у 20-му столітті дозволило істотно підвищити середній рівень життя по всьому світу, однак залишилися невирішеними важливі соціальні проблеми бідності, нерівності та відсутності економічних стимулів для активної економічної діяльності окремих прошарків населення.

Для України теж характерні ці проблеми та диспропорції розвитку, які особливо гостро проявляються в агропродовольчого секторі, для якого вирішення питання залучення сільського населення до результативної роботи є критичним з огляду на необхідність збереження людського, кадрового потенціалу для подальшого зростання. Саме тому актуальним науковим питанням є розробка та впровадження прикладних механізмів підвищення інклюзивності суб'єктів агропродовольчої сфери, що відповідає інтересам держави, агропродовольчих підприємств, об'єднаних територіальних громад та сільського населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії та методології впровадження концепції інклюзивного розвитку присвячено роботи зарубіжних та українських вчених, таких як Аджемоглу та Дж.Робінсон [1], Дж.Подеста [2], Т. А. В. Базилюк та О. Жулин [3], І.М. Бобух та С.М. Щегель [4], О. Г. Вдовічена [5], П.С.Єщенко [6], А.Жуковська [7], Т.О. Зінчук [8, 9], О.І. Павлов [10], О. Д. Прогнімак [11], В.А. Самофатова [12], Л.І. Федулова [13] та інших.

Водночас недостатньо досліджені прикладні аспекти впровадження інклюзивності на рівні підприємств та окремих секторів економіки. Також подальшої розробки потребують питання розподілення повноважень та функції щодо впровадження інклюзивності між державою та приватними підприємствами різного масштабу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної роботи є аналіз соціально-економічного контексту впровадження інклюзивної системи розвитку та формування стратегічних напрямків інклюзивного розвитку суб'єктів агропродовольчої сфери.

Виклад основного матеріалу. Для коректної побудови системи інклюзивного розвитку необхідно визначити її стратегічні цілі та вектори інклюзивної трансформації. На нашу думку, стратегічною метою є побудова суспільної інклюзії як прояву суспільства добробуту в Україні та, зокрема, в агропродовольчого секторі.

О. Д. Прогнімак вказує, що «інклюзія – це збільшення ступеню участі усіх громадян соціуму у процесі економічного зростання і справедливий розподіл його результатів» [11, с. 188].

З. Дарвас і В. Вольф визначають інклюзивне зростання як «економічне зростання, яке створює можливості для всіх прошарків населення й більш справедливо розподіляє в суспільстві переваги від збільшеного добробуту як у грошовому, так і в негрошовому вираженні [14, с. 10].

Концепція сталого та інклюзивного розвитку покладена в основу стратегій та програм збалансованого розвитку Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Програми розвитку ООН, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, ОЕСР, Європейської комісії та інших. Стратегічні цілі інклюзивного розвитку представлено на рис.1.

Рис. 1. Стратегічні цілі інклюзивного розвитку

Джерело: складено автором

Актуальною науковою задачею є формування теоретичних та прикладних засад трансформації моделі розвитку суб'єктів агропродовольчої сфери (фермерських господарств, агропродовольчих холдингів тощо) з урахуванням законодавчої бази та параметрів взаємодії між державою, великими корпораціями та дрібним бізнесом. Також слід враховувати макроекономічну та політичну ситуацію при формуванні засад концепції інклюзивного розвитку: активні міграційні процеси, відтік кадрів, високий рівень державних боргів України. Тобто однією із цілей інклюзивності має бути впровадження компенсуючих механізмів для зацікавлення населення у праці в межах України і припинення відтоку кадрів.

Впровадження інклюзивності полягає у подоланні певних диспропорцій розвитку та нерівності у різних її проявах, у тому числі за напрямком місто-село. В Україні важливою проблемою є посилення нерівності між мешканцями сільських та міських територій, що викликано

не лише різницею у рівні доходів по регіонам, а ще й різним рівнем доступу до інфраструктури та об'єктів соціального значення у містах та селах суттєво відрізняються.

За даними статистики 38,2 % зайнятого економічно активного населення в Україні залежить від сільськогосподарської діяльності [15]. У сільській місцевості відповідно до офіційних даних мешкає 31,5 % усього економічно активного населення України у віці 15-70 років, а рівень зайнятості там на 3 в.п. нижчий, ніж у містах із тенденцією до підвищення рівня безробіття (у сільській місцевості офіційний рівень безробіття досягає 10,1%) [16].

Ми повністю погоджуємось із тезою Попової, що «найважливіше завдання – формувати сферу зайнятості для сільського населення у селі» [17, с. 257]. Визначення вектору інклюзивної трансформації в агропродовольчому секторі неможливе у відриві від розуміння сутності інклюзивних перетворень у країні загалом. На нашу думку, інклюзивна трансформація країни повинна відбуватись за декількома напрямками (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегічні напрямки інклюзивної трансформації України

Вектор інклюзивної трансформації	Сутність
Соціальний	Забезпечення належного високого рівня медичних та освітніх послуг незалежно від регіону проживання, рівня доходів та особливостей людини.
Інфраструктурний	Створення та підтримка високого рівня інфраструктури в країні та гарантування справедливого доступу до них.
Економічний	Забезпечення умов для підприємницької діяльності та надання права працювати й отримувати за це належну заробітну платню.
Безпековий	Формування стійкого безпечного середовища на території країни.

Джерело: складено автором

Соціальний вектор інклюзивної трансформації полягає в забезпеченні прав людей з особливими потребами та соціально незахищених верств населення, яке включає надання базового рівня доходу, можливість отримання соціальної допомоги та найголовніше – можливості для самореалізації у суспільстві незалежно від вікових, гендерних, фізичних особливостей та приналежності.

У цьому контексті в першу чергу необхідно виділити медичний та освітній компоненти суспільної інклюзії. Медичний компонент полягає в наданні базових медичних послуг високої якості за місцем проживання та гарантування можливості отримання медичних послуг вищого рівня у спеціалізованих лікарнях у прийнятний час та за прийнятними цінами, а також рівний доступ до аптечних послуг у всіх населених пунктах.

Також для формування інклюзивного суспільства вкрай важливим є створення умов для отримання якісної освіти в будь-якому населеному пункті України, включаючи сільські території. Це повинно полягати у створенні матеріальних умов для навчання та забезпечення належного рівня педагогічних працівників

Інфраструктурний вектор інклюзивної трансформації полягає в забезпеченні рівного доступу до об'єктів, які гарантують якість життя. При цьому інфраструктура виконує подвійну роль – з одного боку вона створює умови для економічної та підприємницької діяльності, а з іншого – підвищує якість життя завдяки покращенню доступу до базових соціальних потреб.

Економічний вектор інклюзивної трансформації полягає у створенні умов для підприємницької діяльності та надання права працювати та отримувати за це належну заробітну платню. В українських реаліях мова йде фактично про подолання відчуженості окремих груп населення від праці.

Економічний аспект інклюзивного розвитку, на нашу думку, базується на стимулюючих заходах державного регулювання та підтримці належного рівня підприємницької інфраструктури.

У сучасних економічних умовах для ведення підприємницької діяльності необхідно декілька ключових складових:

- наявність можливості для реалізації продукції у будь-якому куточку України та світу – із розвитком технологій цю можливість забезпечили інтернет-майданчики (міжнародні, національні та локального масштабу);

- наявність логістики, яка включає в себе можливість транспортного сполучення (дороги, залізниця, авіап перевезення) та можливість відправки товарів. Розвиток служб поштової доставки в Україні значно покращив можливості для руху товарів та відповідно позитивно вплинув на створення умов підприємницької діяльності;

- забезпечення якісного банкінгу для розрахунків за продукцію та послуги. Розвиток сучасних банківських послуг в Україні на основі інтернет-банкінгу створює можливості для оперативних взаємовигідних розрахунків із прийнятним рівнем трансакційних витрат;

- оптимальна законодавчо-нормативна база для створення та ведення бізнесу, тобто закріплення на законодавчому рівні прийнятних умов оподаткування для малого та середнього бізнесу, для початку власної підприємницької діяльності.

В Україні малий та середній бізнес або працює в тіні, не сплачуючи податки, або використовує спрощену форму оподаткування. Станом на початок 2020 р. в країні функціонує 1,885 млн. ФОП [18]. Для економіки України загалом притаманна висока частка тіньового ринку, який не регулюється державою. Тіньова економіка, або економіка, яка безпосередньо не спостерігається (non-observed economy) – це різні види економічної діяльності, про які статистичні відомства не можуть отримати

офіційні дані. За оцінками НБУ, четверту частину від офіційного ВВП України, або 846 млрд гривень, становлять тіньові операції [19].

Зазвичай тіньовий сектор економіки досліджується у науковій літературі як суттєва проблема країни та явище, якого необхідно позбутися. Однак, на нашу думку, тіньова економіка дає змогу численним громадянам займатись бізнесом та приймати активну участь у економічній діяльності. Натомість впровадження жорстких принципів державного регулювання, докорінне знищення неофіційної економіки призведе до втрати доходів істотних верств суспільства.

Парадоксально, але тіньова економіка за своєю суттю є засобом залучення населення до активної економічної діяльності, тобто є засобом підвищення інклюзивності. Наприклад, такий прояв тіньової економіки, як дрібне виробництво продукції (або надання послуг) у домашніх господарствах сприяє підвищенню зайнятості населення, збільшує рівень зайнятості (хоч і не офіційної), збільшує добробут населення, при цьому не збільшуючи доходи держави.

Декларування економічної діяльності такого масштабу за всіма формальностями робить її не вигідною через витрати на оформлення, ведення звітності та сплату податків. Тому активна боротьба держави із такими проявами тіньової економіки, як дрібне виробництво продукції або надання послуг, неофіційна зайнятість, ФОПи може мати зворотній ефект – зниження кількості економічно активних суб'єктів, втрата мотивації до підприємницької діяльності та зменшення доходів домогосподарств.

У цьому контексті задача держави полягає в збереженні спрощеної системи оподаткування як елементу інклюзивної економіки, а також у поступовому переведенні тіньового сектору економіки із неофіційної площини на основі суспільного діалогу без використання репресивних механізмів державного регулювання, а шляхом стимулювання індивідуального підприємництва.

Задачею держави є розвиток інфраструктури для створення належних умов підприємницької діяльності на сільських територіях. Це полягає у забезпеченні доступу до мобільного зв'язку, інтернету, що в сучасних умовах є головним чинником початку власної справи. Важливу роль при цьому відіграють державні підприємства, які залишаються провідником інтересів держави у віддалених населених пунктах.

На нашу думку, в оптимальних економічних та політичних умовах взаємодія суб'єктів агропродовольчої сфери щодо розбудови інклюзивної економіки мала би відбуватись так:

- держава формує правове поле та законодавчу базу для ефективної діяльності агропідприємств та ефективно розподіляє податки для розвитку місцевої інфраструктури, а також надання соціальних гарантій громадянам;

- агропідприємства різного типу та масштабу сумлінно та в повному обсязі сплачують податки та гарантують справедливу оплату праці робітникам;

- сільські жителі – сумлінно працюють, отримують належну оплату праці, мають можливості для професійного росту та участі в розподілі результатів.

Подібна доктрина сприяла б нормальному функціонуванню агропродовольчого сектору та не потребувала б впровадження додаткових механізмів соціальної підтримки мешканців села. Однак існуюча система відносин агропродовольчої сфери, яка характеризується високим ступенем недовіри та відсутністю впевненості у справедливості розподілів результатів праці, містить певні деформації, на вирішення яких і направлена розробка системи інклюзивного розвитку.

Однак інституційна слабкість держави обумовлює необхідність залучення приватного капіталу до вирішення проблеми впровадження принципів інклюзивності в агропродовольчому секторі.

При цьому для агропродовольчого сектору першочерговою задачею у глобальній конкуренції є забезпечення конкурентоспроможності, тобто створення найбільш сприятливих умов серед інших держав. Глобальний характер конкуренції в умовах транспарентності обумовлює вектор трансформації аграрного сектору.

Ключове питання інклюзивного розвитку – це залучення людей до активної економічної діяльності. Однак в першу чергу у цьому контексті важливо забезпечення робочих місць, які створюють потужні агропромислові холдинги. Збільшення податкового навантаження, збільшення ролі держави та штучний перерозподіл коштів негативно впливатимуть на конкурентоспроможність агропродовольчих підприємств різного масштабу.

В умовах посилення конкуренції в глобальному вимірі зусилля агропродовольчих холдингів спрямовані на максимальне підвищення ефективності завдяки ефективному використанню ресурсів. Тому у контексті впровадження інклюзивної системи розвитку зусилля держави, зокрема щодо антимонопольного регулювання, мають бути направлені на створення однакових можливостей для придбання ресурсів аграріями, як потужними, так і фермерськими господарствами для мінімізації ефекту масштабу виробництва та недопущення цінової дискримінації. Модель державно-приватної трансформації агропродовольчих холдингів представлена на рис.1.

Рис. 2. Модель інклюзивної трансформації суб'єктів агропродовольчої сфери

Джерело: складено автором

Важливо відмітити, що дискримінація та нерівність в агропродовольчій сфері викликані в першу чергу наявністю бар'єрів різного типу, у тому числі спричинених наявністю екстрактивних інститутів. Формування інклюзивної системи насамперед передбачає усунення бар'єрів для вільного перетоку капіталу, технологій, ресурсів, що сприятиме розвитку людського капіталу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Суспільна інклюзія має включати, з одного боку, подолання відчуження сільських жителів аграрних територій від суспільної праці, а з іншого боку – надання рівного та справедливого доступу до ключової інфраструктури, такої як, банківські послуги, Інтернет, логістика, медичні послуги, освіта. Задача держави у цьому контексті має полягати у формуванні сприятливого правового поля та регулюванні економічних відносин відповідно до моделі ринкової інклюзивності. Перспективи подальших досліджень пов'язані із визначенням та обґрунтуванням прикладних інструментів впровадження інклюзивної системи розвитку агропродовольчої сфери із розподілом зон відповідальності між державними органами та приватними суб'єктами різних форм власності та масштабів діяльності.

Література

1. Acemoglu, Daron. Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty. Daron Acemoglu, James A. Robinson // New York Crown Publishing Group, 2012. 544 p.
2. Podesta, J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. 2013. URL: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>.

3. Базилюк А.В., Жулин О.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку // Економіка та управління на транспорті. 2015. Вип. 1. С. 19-29.
4. Бобух І. М., Щегель С. М. Стратегічні орієнтири економічного зростання України: інклюзивність як ключовий пріоритет // Вісник Національної академії наук України. 2018. № 7. С. 55-70.
5. Вдовічена О. Г. Інклюзивний розвиток – сучасна парадигма стійкого економічного зростання / О. Г. Вдовічена // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2018. Вип. 3. С. 17-29.
6. Єщенко П. С. Економічне зростання без розвитку: причини і шляхи інноваційного перетворення економіки / П. С. Єщенко // Економіка України. 2013. № 10. С. 4–20.
7. Жуковська А. Інклюзивний підхід до розвитку економіки: генезис виникнення та основні положення // Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2019. Т. 1. Вип. 2. С. 7-23.
8. Зінчук Т.О. На початку пошуку стратегії інклюзивного зростання сільської економіки: світовий та європейський підхід / Т.О. Зінчук // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 4. С. 132-137.
9. Зінчук Т. О. Інклюзивна складова розвитку сільських громад / Т. О. Зінчук // Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій: перспективи публічно-приватного партнерства: матеріали III Міжнар. наук.-практ. форуму, 27 черв. 2017 р.: у 2-х ч. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. Ч. 1. С. 16-22.
10. Сталій розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізаційних викликів: монографія / О.І. Павлов, М.А. Хвесик, В.В. Юрчишин та ін.; за ред. О.І. Павлова. Одеса: Астропринт, 2012. 760 с.

- 11.Прогнімак О.Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. Економічний вісник Донбасу. 2018. № 1(51). С. 187-197.
- 12.Samofatova V. A. Strategic directions of sustainable and inclusive development of the agri-food sphere // Food Industry Economics. 2019. Vol.11, Issue 1. PP. 10-15.
- 13.Федулова Л.І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2016. № 3 (25). С. 56-65.
- 14.Darvas Zsolt, Guntram B. Wolf An anatomy of inclusive growth in Europe. URL: http://bruegel.org/wpcontent/uploads/2016/10/BP-26-26_10_16-final-web.pdf (дата звернення: 12.11.2020).
- 15.Особисті селянські господарства на 1 січня 2019 року / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/sg/osg/osg_u/osg_0119_u.html (дата звернення: 07.12.2020).
- 16.Держстат України: [Веб-сайт]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 07.12.2020).
- 17.Попова О. Л. Сільський розвиток як складова сучасної аграрної політики // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. .№ 247. С. 254-264.
- 18.За минулий рік в Україні зросла кількість ФОПів // Шпальта: [Веб-сайт]. 2020. URL: <https://shpalta.media/2020/02/10/za-minulij-rik-v-ukra%D1%96ni-zrosla-kilkist-fopiv/> (дата звернення: 01.12.2020).
- 19.Тіньова економіка в Україні // Офіційний сайт НБУ: [Веб-сайт]. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini> (дата звернення: 01.12.2020).

References

1. Acemoglu Daron (2012). Why nations fail: the origins of power, prosperity, and poverty. Daron Acemoglu, James A. Robinson. New York Crown Publishing Group. 2012. 544 p.
2. Podesta J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability. URL: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>
3. Bazyliuk A.V., and Zhulyn O.V. Inklyuzivne zrostannya yak osnova sotsialnoekonomichnogo rozvitku [Inclusive growth as a basis for socio-economic development]. Economics and management on transport. Kyiv. National Transport University, 2015. Vol. 1. PP. 5-12.
4. Bobukh I. M., Shheghelj S. M. Strategichni orijentyry ekonomichnogo zrostannja Ukrainy: inkljuzyvnistj jak kljuchovyj priorytet [Strategic guidelines for Ukraine's economic growth: inclusivity as a key priority]. Visnyk Nacionalnoji akademiji nauk Ukrainy. 2018. Vol. 7. PP. 55-70.
5. Vdovichen O. G. Inklyuzyvnij rozvytok – suchasna paradygma stijkogo ekonomichnogo zrostannja [Inclusive development is the modern paradigm of sustainable economic growth]. Visnyk Cherniveczkogo torgovelno-ekonomichnogo instytutu. Ekonomichni nauky. 2018. Vy`p. 3. PP. 17-29.
6. Yeshchenko P. S. Ekonomichne zrostannia bez rozvytku: prychny i shliakhy innovatsiinoho peretvorennia ekonomiky / P. S. Yeshchenko // Ekonomika Ukrainy. 2013. Vol. 10. PP. 4–20.
7. Zhukovsjka A. Inkljuzyvnyj pidkhid do rozvytku ekonomiky: ghenezys vynykennja ta osnovni polozhennja [An inclusive approach to economic development: the genesis of emergence and the main points]. Visnyk Ternopiljskogho nacionalnogho ekonomichnogo universytetu, 2019. Vol. 1. No. 2. PP. 7-23.

8. Zinchuk, T.O. Na pochatku poshuku stratehii inklyuzyvnoho zrostannia silskoi ekonomiky: svitovy ta yevropeyskyi pidkhid. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu, 2016. No. 4 (68). PP. 132–137
9. Zinchuk T. O. Inklyuzyvna skladova rozvytku sil'skyx gromad / T. O. Zinchuk // Intelektualna ekonomika v umovax suspil'nyx transformacij: perspektyvy publichno-pryvatnogo partnerstva: materialy III Mizhnar. nauk.-prakt. forumu, 27 cherv. 2017 r.: u 2-x ch. Zhytomyr: ZhNAEU, 2017. Ch. 1. PP. 16-22.
10. Stalyi rozvytok ta bezpeka ahroprodovolchoi sfery Ukrainy v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv: monohrafiia / O.I. Pavlov, M.A. Khvesyk, V.V. Yurchyshyn ta in.; za red. O.I. Pavlova. Odesa: Astroprynt, 2012. 760 p.
11. Proghnimak O.D. Inkljuzyvnyj rozvytok Ukrajiny: pereshkody vs perspektyvy [Inclusive development of Ukraine: obstacles vs perspectives]. Ekonomichnyj visnyk Donbasu, 2018. Vol. 1. No 51. PP. 187-197.
12. Samofatova V. A. Strategic directions of sustainable and inclusive development of the agri-food sphere // Food Industry Economics. 2019. Vol.11. Issue 1. PP.10-15.
13. Fedulova L.I. Inkljuzyvni innovatsii v systemi sotsialno-ekonomichnoho rozvytku. Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal. 2016. Vol. 3 (25). PP. 56-65.
14. Darvas Zsolt, Guntram B. Wolf (2016). An anatomy of inclusive growth in Europe. URL: http://bruegel.org/wpcontent/uploads/2016/10/BP-26-26_10_16-final-web.pdf (accessed 12 November 2020).
15. SSC of Ukraine. Personal farms on January 1, 2019. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2019/sg/osg/osg_u/osg_0119_u.html (Accessed 7 December 2020).

16. OSSC of Ukraine. 2020. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 7 December 2020).
17. Popova O. L. Siljskyj rozvytok jak skladova suchasnoji aghrarnoji polityky [Rural development as a component of modern agricultural policy]. Naukovyj visnyk NUBiP Ukrainy. Serija: Ekonomika, aghrarnyj menedzhment, biznes. 2016. Vol. 247. PP. 254-264.
18. Shpaljta. Over the past year, the number of FOPs in Ukraine has increased. 2020. URL: <https://shpalta.media/2020/02/10/za-minulij-rik-v-ukra%D1%96ni-zroslo-kilkist-fopiv/> (Accessed 1 December 2020).
19. Official site of the NBU. The shadow economy in Ukraine. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaye-v-tini> (Accessed 1 December 2020).